

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ประการ ประการแรก เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประการที่สอง เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ประการที่สาม เพื่อเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และประการที่สี่ เพื่อเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนที่อยู่ภูมิภาคต่างกัน

กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอนในระดับประถมศึกษา จำนวน 481 คน และครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 501 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 982 คน

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งเป็นตัวแปรต้นและตัวแปรตามมีดังนี้

ตัวแปรต้น คือ ระดับชั้นที่สอน ภูมิภาค

ตัวแปรตาม คือ คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการโดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อสำรวจตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ ช่วงที่ 2 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำผลมาพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิดและแบบตรวจสอบรายการ (checklist) ตอนที่ 2 การวัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับการวัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู ซึ่งแบบสอบถามได้ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา จากผู้ทรงคุณวุฒิ

จำนวน 7 ท่าน และนำไปทดลองใช้เพื่อหาความเที่ยงของแบบสอบถาม โดยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient)

การวิเคราะห์ข้อมูล ตอนที่ 1 การพัฒนาตัวบ่งชี้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการแจกแจงความถี่และร้อยละ และการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู โดยการหาค่ามัชฌิมเลขคณิต (mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าสัมประสิทธิ์ของการกระจาย (CV) ค่าความเบ้ (skewness) และค่าความโด่ง (kurtosis) ของตัวแปรด้านสภาวะสุขภาพ ด้านสภาวะทางจิตใจ ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ ด้านสภาวะทางสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านสื่อและเทคโนโลยี ด้วยโปรแกรม SPSS ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู เพื่อให้ทราบลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแปรสำหรับพิจารณาความเหมาะสมของเมทริกซ์สหสัมพันธ์ในการวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติทดสอบ Bartlett's test of Sphericity ตรวจสอบค่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์ต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์ (identity matrix) ด้วยโปรแกรม SPSS ตอนที่ 4 การตรวจสอบความตรงของโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู เพื่อตรวจสอบความตรงตามทฤษฎีหรือความสอดคล้องของโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ด้วยโปรแกรม LISREL 8.72 ตอนที่ 5 การวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ด้วยการวิเคราะห์ t-test และตอนที่ 6 การวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนที่อยู่ภูมิภาคต่างกัน ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (oneway ANOVA)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปตามขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

1. ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์และสร้างตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู ซึ่งได้ตัวบ่งชี้ทั้งหมด

32 ตัวบ่งชี้จาก 5 องค์ประกอบ และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ และนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนั้นได้ตัวบ่งชี้ทั้งหมด 28 ตัวบ่งชี้จาก 7 องค์ประกอบ มีดังนี้

1. ด้านสภาวะสุขภาพ ประกอบด้วย การส่งเสริมสุขภาพของตนเอง การป้องกันสุขภาพของตนเอง การรักษาและฟื้นฟูสุขภาพของตนเอง
2. ด้านสภาวะทางจิตใจ ประกอบด้วย การมีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ การใช้สติปัญญาในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ การมีความอดทน การพัฒนาจิตใจ
3. ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู ประกอบด้วย การมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน การพัฒนาตนเอง ความก้าวหน้าในหน้าที่การทำงาน การปฏิบัติงานตามภาระงานที่ได้รับมอบหมาย การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียร การปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต
4. ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล การบริหารจัดการด้านการเงิน การออมเงิน การไม่มีหนี้สิน
5. ด้านสภาวะทางสังคม ประกอบด้วย การมีจิตสาธารณะ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การมีความสามัคคี การมีส่วนร่วมในสังคม การมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การนำทรัพยากรธรรมชาติธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปใช้
7. ด้านสื่อและเทคโนโลยี ประกอบด้วย การรับรู้สื่อและเทคโนโลยี การนำสื่อและเทคโนโลยีไปใช้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้กับสื่อและเทคโนโลยี

2. ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน

ครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นครูที่สอนในระดับประถมศึกษาและสอนในระดับมัธยมศึกษา อยู่ในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตกและภาคใต้ โดยครูส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและจบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีสถานภาพสมรส ตำแหน่งปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นครูชำนาญการ มีประสบการณ์ในการทำงานทำงาน 20 ปีขึ้นไป ในส่วนของรายได้ ครูส่วนใหญ่ไม่มีรายได้พิเศษและมีหนี้สิน ด้านการออมส่วนใหญ่มีการออมเงินน้อยกว่า 25 % ของรายได้ ด้านที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีบ้านหรือที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติของตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู ด้านสภาวะสุขภาพ (HEALTH) พบว่า ตัวบ่งชี้การรักษาและฟื้นฟูสุขภาพของตนเอง (HTRE) สูงสุด ด้านสภาวะทางจิตใจ (MIND) พบว่า ตัวบ่งชี้การพัฒนาจิตใจ (MDEV) สูงสุด

ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู (WORK) พบว่า ตัวบ่งชี้การประพุดิตนเป็นแบบอย่างที่ดี (WMAN) สูงสุด ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ (ECON) พบว่า ตัวบ่งชี้การไม่มีหนี้สิน (EDEB) สูงสุด ด้านสภาวะทางสังคม (SOCIAL) พบว่า ตัวบ่งชี้การไม่เบียดเบียนผู้อื่น (SKIN) สูงสุด ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (RESENV) พบว่า ตัวบ่งชี้การมีความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (RREA) สูงสุด และด้านสื่อและเทคโนโลยี (TECH) พบว่า ตัวบ่งชี้การรับรู้สื่อและเทคโนโลยี (TREC) สูงสุด

3. ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู

ในการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู เพื่อให้ทราบลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแปรสำหรับพิจารณาความเหมาะสมของเมทริกซ์สหสัมพันธ์ในการวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติทดสอบ Bartlett's test of Sphericity ตรวจสอบดูว่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์ต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์ (identity matrix) ด้วยโปรแกรม SPSS ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบ่งชี้ในโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู พบว่าตัวบ่งชี้หลักทุกตัวมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ ($P < 0.001$) ค่า Bartlett's test of Sphericity มีค่าเท่ากับ 8703.602 มีค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ .000 แสดงว่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวบ่งชี้แตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญ ค่า ไกเซอร์-ไมเยอร์-ออลคิน (Kaiser-Meyer-Olkin Measures of sampling Adequacy) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.898 แสดงว่าตัวบ่งชี้มีความสัมพันธ์กันและมีความเหมาะสมพอที่จะนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้

4. ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู

ผลการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความตรงตามทฤษฎีหรือความสอดคล้องของโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (Chi-square) มีค่าเท่ากับ 224.998 ซึ่งมีค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ 0.258 ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 212 นั่นคือค่าไค-สแควร์ (Chi-square) ไม่แตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญ แสดงว่า ยอมรับสมมติฐานที่ว่าโมเดลการวิจัยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.984 ค่าดัชนีความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.969 และค่าดัชนี

รากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (RMR) เท่ากับ 0.0125 ซึ่งมีค่าน้อยมากเข้าใกล้ศูนย์ แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่หนึ่ง ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ทั้ง 28 ตัว มีค่าเป็นบวก ตัวบ่งชี้ทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าตัวบ่งชี้ทุกตัวเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญของโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู

สำหรับผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูมีค่าเป็นบวก และตัวบ่งชี้ทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาน้ำหนักองค์ประกอบเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู (WORK) ด้านสภาวะทางจิตใจ(MIND) ด้านสื่อและเทคโนโลยี (TECH) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (RESENV) ด้านสภาวะทางสังคม (SOCIAL) ด้านสภาวะสุขภาพ (HEALTH) และด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ (ECON) จากน้ำหนักองค์ประกอบดังกล่าวแสดงว่าตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสามารถวัดได้จากทั้ง 7 องค์ประกอบ

การสร้างสเกลองค์ประกอบของโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู ได้องค์ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาวะสุขภาพ (HEALTH) ด้านสภาวะทางจิตใจ(MIND) ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู (WORK) ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ (ECON) ด้านสภาวะทางสังคม (SOCIAL) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (RESENV) ด้านสื่อและเทคโนโลยี (TECH)สามารถเขียนคะแนนองค์ประกอบในรูปของสมการได้คือ

$$\begin{aligned} \text{QOL} = & 0.223^{**}(\text{HPRM}) + 0.151^{**}(\text{HPRT}) + 0.200^{**}(\text{HTRE}) + 0.024^{*}(\text{MFAV}) + \\ & 0.110^{**}(\text{MINT}) + 0.043^{**}(\text{MEND}) + 0.159^{**}(\text{MDEV}) + 0.114^{**}(\text{WKNO}) + \\ & 0.159^{**}(\text{WDEV}) + 0.037^{**}(\text{WPRO}) + 0.034^{**}(\text{WASS}) + 0.101^{**}(\text{WMAN}) + \\ & 0.092^{**}(\text{WDIL}) + 0.036^{**}(\text{WHON}) + 0.432^{**}(\text{EREA}) + 0.390^{**}(\text{EMAN}) + \\ & 0.003^{**}(\text{ESAV}) + 0.057^{**}(\text{EDEB}) + 0.184^{**}(\text{SPUB}) + 0.092^{**}(\text{SKIN}) + \\ & 0.020^{**}(\text{SUNI}) + 0.221^{**}(\text{SINV}) + 0.190^{**}(\text{SREL}) + 0.142^{**}(\text{RPEA}) + \\ & 0.304^{**}(\text{RAPP}) + 0.124^{**}(\text{TREC}) + 0.126^{**}(\text{TAPP}) + 0.045^{**}(\text{TLKH}) \end{aligned}$$

หมายเหตุ **P < 0.01

เมื่อนำสเกลองค์ประกอบของตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู มาแทนค่าในสมการเพื่อเปรียบเทียบสเกลองค์ประกอบของครูที่สอนในระดับชั้น

ประถมศึกษาและระดับชั้นมัธยมศึกษา พบว่า สเกลองค์ประกอบของตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษามีค่าใกล้เคียงกับครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษา

5. ผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอนในระดับประถมศึกษา กับครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษา พบว่า ครูที่สอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง และไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อจำแนกพิจารณาจากค่าเฉลี่ยในแต่ละองค์ประกอบ พบว่า ค่าเฉลี่ยของด้านสภาวะทางเศรษฐกิจสูงสุด รองลงมาคือด้านสภาวะทางสังคม ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู ด้านสภาวะสุขภาพ ด้านสภาวะทางจิตใจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านสื่อและเทคโนโลยีที่มีค่าเฉลี่ยของด้านสื่อและเทคโนโลยีน้อยที่สุด

6. ผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนที่อยู่ภูมิภาคต่างกัน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอนในระดับประถมศึกษา กับครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษา พบว่า คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูในแต่ละภูมิภาคอยู่ในระดับปานกลาง โดยภาคใต้มีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูสูงสุด รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคตะวันตก ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูในแต่ละภูมิภาค พบว่า ค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูในแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยภาคที่มีความแตกต่างของคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู คือ ภาคใต้กับภาคเหนือ แสดงมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสูงกว่าภาคตะวันตกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยขององค์ประกอบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู พบว่า ค่าเฉลี่ยของด้านสภาวะทางเศรษฐกิจสูงที่สุด รองลงมาคือด้านสภาวะทางสังคม ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู ด้านสภาวะสุขภาพ ด้านสภาวะทางจิตใจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านสื่อและเทคโนโลยีที่มีค่าเฉลี่ยที่สุด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยองค์ประกอบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูที่อยู่ในแต่ละภูมิภาค โดยใช้การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ พบว่า องค์ประกอบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูที่อยู่ในแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยกเว้นด้านสภาวะทางเศรษฐกิจไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ด้านสภาวะสุขภาพ พบว่า ภาคที่มีความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้านสภาวะสุขภาพ คือ ภาคใต้กับภาคตะวันตก ภาคใต้กับภาคกลาง แสดงว่า ภาคใต้มีค่าเฉลี่ยด้านสภาวะสุขภาพสูงกว่าภาคกลางและภาคตะวันตกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านสภาวะทางจิตใจ พบว่า ภาคที่มีความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้านสภาวะทางจิตใจ คือ ภาคใต้กับภาคตะวันตก ภาคเหนือกับภาคตะวันตก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคตะวันตก แสดงว่า ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าเฉลี่ยด้านสภาวะทางจิตใจสูงกว่าภาคตะวันตกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู พบว่า ภาคที่มีความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู คือ ภาคใต้กับภาคตะวันตก ภาคใต้กับภาคกลาง ภาคเหนือกับภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคตะวันตก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคกลาง แสดงว่า ภาคใต้ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าเฉลี่ยด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครูสูงกว่าภาคตะวันตกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือสูงมีค่าเฉลี่ยด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครูสูงกว่าภาคกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ค่าเฉลี่ยของด้านสภาวะทางเศรษฐกิจในแต่ละภูมิภาคไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านสภาวะทางสังคม พบว่า ภาคที่มีความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้านสภาวะทางสังคม คือ ภาคใต้กับภาคตะวันตก ภาคเหนือกับภาคตะวันตก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคตะวันตก แสดงว่า ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าเฉลี่ยด้านสภาวะทางสังคมสูงกว่าภาคตะวันตก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ภาคที่มีความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ภาคใต้กับภาคกลาง แสดงว่า ภาคใต้มีค่าเฉลี่ยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสูงกว่าภาคกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านสื่อและเทคโนโลยี พบว่า ภาคที่มีความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้านสื่อและเทคโนโลยี คือ ภาคใต้กับภาคตะวันตก ภาคเหนือกับภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคตะวันตก ภาคเหนือกับภาคตะวันตก แสดงว่า ภาคใต้ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าเฉลี่ยด้านสื่อและเทคโนโลยีสูงกว่าภาคตะวันตกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และภาคเหนือมีค่าเฉลี่ยด้านสื่อและเทคโนโลยีสูงกว่าภาคตะวันออกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยที่เสนอมาชำงต้นเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าสอดคล้องกับแนวคิดในการวิจัย และผู้วิจัยได้นำประเด็นต่างๆมาอภิปรายดังนี้

1. การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีจำนวนทั้งหมด 28 ตัวบ่งชี้ ซึ่งครอบคลุม 7 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาวะสุขภาพ ด้านสภาวะทางจิตใจ ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ ด้านสภาวะทางสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสื่อและเทคโนโลยี เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าตัวบ่งชี้ที่ผ่านการคัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญมีความสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับสุเมธ ตันติเวชกุล (2543) ประเวศ วะสี (2542) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2546) อ่างถึงโน พลัง สิทธิถาวร, 2548) ที่ได้กล่าวว่าการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางที่เน้นการบูรณาการในชีวิตร เป็นแนวทางสายกลางที่เชื่อมโยงทุกเรื่องเข้ามาด้วยกันทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีความพอประมาณ มีความซื่อสัตย์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีเหตุผล ไม่ฟุ้งเฟ้อ รู้รักสามัคคีซึ่งเกิดจากความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรต่อกัน เกิดผลในทางสร้างสรรค์ต่อสังคม ซึ่งแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลในอาชีพใดก็ตามต่างมีจุดมุ่งหมายสูงสุดในชีวิตเหมือนกัน นั่น คือ ต้องการมีลักษณะการดำเนินชีวิตที่ดี ได้รับการตอบสนองความต้องการในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (1968) อ่างถึงโน แสงรัตน์ เดชอุดม, 2543) ในส่วนของครูก็

เช่นเดียวกัน ครูก็ต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดีเหมือนกัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เน้นในเรื่องการปฏิบัติตนในด้านวิชาชีพเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตดังนี้ การที่ครูจะมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้นั้นครูจะต้องมีการปฏิบัติตนตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการประกอบอาชีพ โดยตามหลักคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีสติ และใช้ปัญญาพิจารณาเรื่องต่างๆอย่างรอบคอบ ในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่นั้นอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผลพอประมาณกับศักยภาพและสถานภาพของตน มีการเสริมสร้างความรู้ในด้านต่างๆให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ทำให้มีภูมิคุ้มกันที่ดี พึ่งพาตนเอง ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันและไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ก็จะทำให้ครูสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู

โมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นไปตามกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยพิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้องจากค่าไค-สแควร์ (Chi-square) และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบของทั้ง 7 องค์ประกอบในโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูพบว่า น้ำหนักขององค์ประกอบเรียงจากมากไปน้อย คือ ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู ด้านสภาวะทางจิตใจ ด้านสื่อและเทคโนโลยี ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสภาวะทางสังคม ด้านสภาวะสุขภาพ และด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ และพบว่าตัวบ่งชี้ทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าตัวบ่งชี้ทุกตัวเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญของโมเดลตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู

จากการพิจารณาน้ำหนักองค์ประกอบพบว่าองค์ประกอบด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู เป็นองค์ประกอบที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครูนั้น ต้องให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงาน ในการทำงานที่จะให้เกิดประสิทธิภพนั้น ครูจะต้องมีความสามารถในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ที่มีความคิดเห็นว่า หัวใจสำคัญของการปฏิบัติงานวิชาชีพครูคือการมีจรรยาบรรณในวิชาชีพครู การปฏิบัติงานจะต้องปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์ มีความขยันหมั่นเพียร ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างเหมาะสม และมีความสอดคล้องกับพรพรรณ ศรีทอง (2533) สุวรรณ จันทสาร (2543) ได้กล่าวถึง คุณภาพชีวิตด้านการทำงานที่

ดีจะต้องประกอบด้วย มีความรับผิดชอบ มีภาระงานสอนที่เหมาะสม ความพึงพอใจในหน้าที่
 การงาน

ด้านสภาวะทางจิตใจ มีน้ำหนักองค์ประกอบรองลงมา ซึ่งด้านสภาวะทางจิตใจเป็น
 องค์ประกอบที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูอีกประการหนึ่ง ซึ่ง
 การที่จะมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูที่ดีในด้านจิตใจนั้นจะต้อง
 เป็นผู้ที่มีความเชื่อเพื่อเมื่อมีความเสียสละเมตตา สามารถการตัดสินใจปัญหาต่างๆได้อย่างมีสติ
 และรอบคอบ มีความอดทน ปฏิบัติตนตามหลักธรรมตามศาสนาที่ตนนับถือ ถ้าคนเรามีสุขภาพ
 ใจดีจะทำให้คุณภาพชีวิตที่ดีด้วย ซึ่งสอดคล้องกับพรพรรณ ศรีทอง (2533) สุวรรณ จันทสาร
 (2543) และ ปรียานุช พิบูลสรวุฑ, 22 กุมภาพันธ์ 2551. ผู้อำนวยการโครงการวิจัยเศรษฐกิจ
 พอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, สัมภาษณ์. ได้กล่าวถึงผู้มีคุณภาพชีวิต
 ทางด้านจิตใจดีนั้นจะต้องรู้จักรับผิดชอบชั่วดี ละอายต่อการทำชั่ว เข้าใจชีวิตและโลกตามความ
 เป็นจริง เมื่อเกิดปัญหาครูสามารถแก้ปัญหาและเผชิญปัญหาต่างๆได้อย่างมีสติ รอบคอบ มี
 เหตุผล มีความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ อีกทั้งมีคุณธรรมจริยธรรม สามารถมีความ
 เข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น ทำให้ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ด้านสื่อและเทคโนโลยี เป็นองค์ประกอบที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
 พอเพียงของครูอีกองค์ประกอบหนึ่ง ในปัจจุบันมีสื่อและเทคโนโลยีมากมาย เช่น อินเทอร์เน็ต
 โทรศัพท์ สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น มีการใช้และมีช่องทางในการรับสื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลาย
 เมื่อเราไม่รู้จักใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เข้ามาให้ถูกต้องเหมาะสมเราก็จะถูกสื่อและเทคโนโลยี
 ครอบงำ ส่งผลทำให้คุณภาพชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
 ส่วนใหญ่ที่เห็นว่าหน้าที่ครูจะมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูในด้าน
 สื่อและเทคโนโลยีได้นั้นครูจะต้องมีการใช้วิจารณญาณในการรับรู้ข้อมูลสื่อและเทคโนโลยี โดยไม่
 หลงเชื่อโดยง่าย รู้เท่าทันในสื่อและเทคโนโลยีที่เข้ามาและเลือกใช้สื่อและเทคโนโลยีให้เหมาะสม
 รวมถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้กับสื่อและเทคโนโลยีไปใช้ในการเรียนการสอนและ
 นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับสุเมธ ตันติเวชกุล (2543)และผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้
 กล่าวถึงการใช้สื่อและเทคโนโลยีว่า ควรรู้จักใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและคุ้มค่า
 สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่น คำนี้ถึง
 ประโยชน์กับคนหมู่มาก

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลัก
 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูอีกองค์ประกอบหนึ่ง ในการที่จะมีคุณภาพชีวิตตามหลัก
 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับการ
 ดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นอากาศ น้ำ ดิน และรวมทั้งพืชและสัตว์ที่อยู่รอบๆตัว ปัจจุบันจะ

เห็นได้ว่าได้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆขึ้นมากมาย เช่น การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศและอุณหภูมิโลก การเกิดภาวะเรือนกระจก การเกิดภัยธรรมชาติบ่อยครั้ง ทำให้ธรรมชาติเกิดความเปลี่ยนแปลง ซึ่งสร้างความเสียหายให้กับประเทศ ส่งผลบั่นทอนต่อคุณภาพชีวิต ทำให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปทั้งในทางบวกและลบ ดังนั้นในการจะมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูที่ดีในด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจะต้องเริ่มจากการที่ครูมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และรู้จักการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปใช้ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าสูงสุด เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับสุเมธ ตันติเวชกุล (2543) ที่ได้กล่าวถึงหลักของการนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปใช้โดยรู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดรอบคอบเหมาะสม เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด ต้องพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลดีมากที่สุด

ด้านสภาวะทางสังคม เป็นองค์ประกอบที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูอีกองค์ประกอบหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตด้านสังคมว่าถ้าคนในสังคมปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความรักสามัคคีกัน สังคมก็จะน่าอยู่ เมื่อสภาพสังคมดีแล้วคุณภาพชีวิตของคนก็จะดีตาม ลักษณะการดำเนินชีวิตที่ดีในสังคมเน้นในเรื่องของการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่น โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน สร้างความแข็งให้กับครอบครัวและชุมชน ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่นับถือ ซึ่งสอดคล้องกับสุเมธ ตันติเวชกุล (2543) พาฝัน วราวิทยา (2545) สุนทร พรศรี (2543) ที่ได้กล่าวถึง คุณภาพชีวิตและหลักปฏิบัติตนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีส่วนร่วมในสังคม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รัก สามัคคี ซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสาธารณะ เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ถ้าเราปฏิบัติตามก็จะสามารถทำให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ด้านสภาวะสุขภาพ ซึ่งองค์ประกอบด้านสภาวะสุขภาพก็นับว่าเป็นองค์ประกอบที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูอีกองค์ประกอบหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากการดูแลสุขภาพเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ของคนทั่วไป ถ้าคนเรามีสุขภาพร่างกายที่ดีแล้วก็จะสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับสุวรรณ จันทสาร (2543) และแสงรัตน์ อุดมเดช (2543) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการที่จะมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านสภาวะสุขภาพที่ดีนั้นจะต้องมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม เลือกปฏิบัติพฤติกรรมที่มีประโยชน์ มีการส่งเสริมภาวะสุขภาพ เช่น การรับประทานอาหารให้ถูกส่วน มีการ

ออกกำลังกาย การงดสารเสพติด การลดความเครียด มีการเจริญทางจิต และรู้จักเวลาสำหรับการพักผ่อนเพื่อสุขภาพ ซึ่งจะให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ เป็นองค์ประกอบที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูอีกองค์ประกอบหนึ่ง จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าครูส่วนใหญ่มีการออมเงินน้อยกว่า 25 % แสดงให้เห็นว่าครูส่วนใหญ่มีการออมเงินไม่มาก การออมเงินเป็นองค์ประกอบของด้านสภาวะเศรษฐกิจซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่กล่าวถึงเรื่องการออมว่าการออมเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เพื่อจะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ดังนั้นครูจึงควรมีการออมเงินไว้ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตครูควรมีเสริมสนับสนุนให้มีโครงการพัฒนาด้านการบริหารจัดการด้านการเงินของครู เช่น จัดโครงการออมเงินครู เป็นต้น

จากผลการวิจัย พบว่า ถึงแม้ว่าน้ำหนักองค์ประกอบของแต่ละองค์ประกอบแต่ละด้านจะไม่เท่ากัน แต่น้ำหนักองค์ประกอบก็มีความแตกต่างกันไม่มากนัก แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบตลอดจนตัวบ่งชี้ที่แสดงให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสำคัญในการวัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ในการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ครูที่สอนในระดับประถมศึกษาและระดับมัศึกษามีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูอยู่ในระดับปานกลาง และไม่มี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.5 แสดงว่า คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไม่มี ความแตกต่างกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยคุณภาพชีวิตของครูที่สอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง พบว่าคุณภาพชีวิตโดยรวมไม่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะ เป็นในด้านสังคม ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านการทำงาน ด้านครอบครัว เป็นต้น ดังงานวิจัยของทองพูน สังแก้ว (2540) และสุนทร พรศรี (2543) ที่ได้ทำการศึกษาคุณภาพชีวิตโดยรวมของครูมัธยมศึกษา พบว่า ครูมีคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรพรรณ ศรีทอง (2533) ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตของครูประถมศึกษา สังกัด

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจิตร พบว่าคุณภาพชีวิตโดยรวมเป็นที่น่าพอใจ จากผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่าครูที่สอนในระดับชั้นประถมและมัธยมศึกษาของคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต่างกันนั้นทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่ครูอยู่ในสังกัดเดียวกัน และไม่ว่าจะเป็นครูที่สอนในระดับประถมศึกษาหรือครูที่สอนในระดับมัศึกษาก็มีโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เท่ากัน

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูในแต่ละองค์ประกอบ พบว่า ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านสภาวะทางสังคม ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู ด้านสภาวะสุขภาพ ด้านสภาวะทางจิตใจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านสื่อและเทคโนโลยีที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

ดังนั้นแสดงให้เห็นว่า ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู ประกอบด้วย การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล การออมเงิน การบริหารจัดการด้านการเงิน การไม่มีหนี้สิน ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่ไม่เดือดร้อนเรื่องการใช้จ่ายไม่เพียงพอ การมีหนี้สินส่วนใหญ่ของครูจะเกิดจากการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล เช่น กู้ยืมเงินมาซื้อบ้าน ซื้อรถ เป็นต้น ทำให้ครูไม่ได้กังวลกับหนี้สินเหล่านั้น และสามารถบริหารจัดการด้านการเงินได้ ครูบางส่วนยังมีการออมเงินไว้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการใช้จ่ายอย่างพอเพียงและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว โดยมีการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล มีความสามารถในการจัดการด้านการเงิน และการมีเงินออม

รองลงมาคือ ด้านสภาวะทางสังคม เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู ประกอบด้วย การมีจิตสาธารณะ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การมีความสามัคคี การมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพาฝัน วราวิทยา (2542) พบว่า คุณภาพชีวิตด้านสังคมมีความสำคัญรองลงมา เน้นในเรื่องในเรื่องความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น นั่นคือ มีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา และสอดคล้องกับ Michael, H. (2006). [Online]. Available from: <http://www.eric.ed.gov>. [2007, July 15] พบว่าการมีคุณภาพชีวิตด้านสังคมที่ดีนั้นจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคม คนที่อยู่ในสังคม

ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู เพราะงานหลักของครูคือ การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีความสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นครูจึงต้องเป็นผู้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ปฏิบัติงานและรับผิดชอบในภาระงานด้วยความขยันหมั่นเพียรและซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งสอดคล้องกับ

งานวิจัยของทองพูล สังแก้ว (2540) ที่กล่าวถึง คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูว่าครูจะต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างเหมาะสม

ด้านสภาวะสุขภาพเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู ซึ่งประกอบด้วย การดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง การส่งเสริมสุขภาพของตนเอง การรักษาและฟื้นฟูสุขภาพของตนเอง ในการดูแลรักษาสุขภาพนั้นจะต้องทำอย่างพอเพียงไม่มากหรือน้อยเกินไป มีความเหมาะสมกับสภาพร่างกาย เช่น การออกกำลังกายที่พอเหมาะกับร่างกายของเรา การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์อย่างเพียงพอ การพักผ่อนอย่างเพียงพอ เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการที่จะมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านสภาวะสุขภาพนั้นจะต้องมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ส่งเสริมสภาวะสุขภาพ ซึ่งในการปฏิบัติ นั้นจะต้องทำอย่างเพียงพอ มีความพอเหมาะสำหรับตัวเอง จึงทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความคิดเห็นว่า ร่างกายที่แข็งแรงเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ทำให้เราสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้เป็นอย่างดี และสอดคล้องกับ Re hulka, E. และ Re hulko va, O. (2003). [Online]. Available from: <http://www.muni.cz/research/publications/565958>

[2007, July 10] พบว่าสุขภาพที่ดีเป็นจุดมุ่งหมายในชีวิตที่สำคัญมากที่สุด

ด้านสภาวะทางจิตใจ เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู การมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูในด้านจิตใจนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีการพัฒนาจิตใจให้มีความละเอียด ความเกรงกลัวต่อบาป มีการช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันกัน มีความเสียสละเมตตา มีความสามารถในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีสติและรอบคอบ มีความอดทน ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสอดคล้องกับพรพรรณ ศรีทอง (2533) สุวรรณ จันทสาร(2543)ที่กล่าวว่าถ้าคนเรามีสุขภาพใจดี ก็จะทำให้คุณภาพชีวิตที่ดีด้วย สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู ในการที่จะมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู ครูต้องมีความตระหนักในอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และรู้จักการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ และคุ้มค่าสูงสุดที่สุดในชีวิตประจำวันและในการจัดการเรียนการสอน เช่น การประหยัดไฟฟ้า น้ำประปา การใช้สิ่งของที่สามารถใช้ซ้ำได้ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่นำมาประยุกต์ใช้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถปฏิบัติได้โดยรู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดรอบคอบ เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด ฟื้นฟูทรัพยากรให้คงอยู่และพอใช้อย่างยั่งยืน

ด้านสื่อและเทคโนโลยี เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่วัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู ซึ่งครูต้องรู้เท่าทันในสื่อและเทคโนโลยีที่เข้ามา มีสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในส่วนการมีภูมิคุ้มกันที่ในตัวที่ดีและความมีเหตุผล พิจารณาสื่อและเทคโนโลยีด้วยความรอบคอบ เลือกใช้สื่อและเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับการใช้งาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในส่วนของความมีเหตุผล รวมถึงการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้กับสื่อและเทคโนโลยีเพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอน และใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในส่วนของความพอประมาณ และมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้กล่าวถึง การใช้สื่อและเทคโนโลยีว่าควรรู้จักใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีอยู่อย่างเหมาะสมกับการใช้งานและคุ้มค่า และการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

4. การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนที่อยู่ภูมิภาคต่างกัน

จากผลการวิจัย พบว่า คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของครูในแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกัน การที่คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูมีความแตกต่างกันนั้นอาจจะไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาวะทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากบริบทของสภาพแวดล้อมของแต่ละภาคที่ครูอาศัยหรืออาจจะขึ้นอยู่กับความสุขของครูเป็นสำคัญ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ นพดล กรรณิกา. เดลินิวส์ (13 กันยายน 2549) อ้างถึงใน Dek-D.com. [Online]. 13 กันยายน 2549 แหล่งที่มา: <http://www.dek-d.com/board/view.php?id=658231> [6 พฤษภาคม 2551]

จากผลวิจัยเชิงสำรวจ เรื่องรายงานดัชนีความสุขมวลรวมของคนไทยภายในประเทศ ระหว่างวันที่ 25 สิงหาคม - 12 กันยายน 2549 เมื่อจำแนกความสุขมวลรวมตามภูมิภาค พบว่า คนกรุงเทพฯ มีความสุขน้อยที่สุดและรองอันดับสุดท้ายคือ กลุ่มประชาชนในภาคกลาง ส่วนประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มักถูกมองว่ามีความยากจนแต่กลับพบว่ามีความสุขมวลรวมสูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ นอกจากนี้ยังพบว่า ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตมากกว่าภาคอื่นๆ ด้วย และยังมี ความสอดคล้องกับงานวิจัยของสวัสดิ์ ภูทอง (2544) ที่กล่าวว่า คุณภาพชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับบุคคล สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมตลอดจนทัศนคติของแต่ละบุคคลซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงตามสภาพการณ์ของสังคมได้ ดังเช่นงานวิจัยของจิตาภา เทิดไทย(2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตของครูประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่าคุณภาพชีวิตของครูอยู่ใน

ระดับสูง สุนทร พลศรี (2543) ได้ทำการวิจัยคุณภาพชีวิตครูจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่าคุณภาพชีวิตของครูอยู่ในระดับปานกลาง และทิพวัลย์ วรรณโชติผาเวช (2546) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้บริหารโรงเรียนจังหวัดอุดรดิษฐ์ พบว่า มีระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก จะเห็นได้ว่าบริบทแวดล้อมทางสังคมที่ต่างกันทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ต่างกัน ซึ่งอาจเนื่องมาจากบริบทแวดล้อมหรือจากตัวครูเอง ดังงานวิจัยของ Smith (1994 อ้างถึงใน พรชศิริ อาสาเสถียร, 2546) ที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของการเป็นครูของครูระดับมัธยมศึกษา พบว่าคุณภาพชีวิตของครูขึ้นกับเงื่อนไข 3 ประการ คือ เงื่อนไขจากครูคนอื่น ๆ เงื่อนไขจากครูกับผู้บริหารร่วมกันและเงื่อนไขจากตัวครูเอง คุณภาพชีวิตในการเป็นครูเกิดจากทัศนคติและการกระทำของครูเองนอกจากนี้มโนคติของการเป็นครูมีตัวแปรอายุและฐานะทางเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ส่วนงานวิจัยของพรพรรณ ศรีทอง (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจิตร พบว่าคุณภาพชีวิตโดยรวมเป็นที่น่าพอใจ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามวัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งข้อคำถามในแบบสอบถามเป็นการวัดคุณภาพชีวิตในระดับบุคคลเป็นการประเมินคุณภาพชีวิตตนเองของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับสวัสดิ์ ภูทอง (2544) ที่ได้กล่าวถึง การพิจารณาคุณภาพชีวิตโดยมองเป็น 2 ประการที่เกี่ยวข้องกัน โดยประการแรกเป็นระดับชาติซึ่งจะเกี่ยวข้องกับเรื่องมาตรฐานความเป็นอยู่เป็นเกณฑ์วัดระดับความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมและระดับปัจเจกบุคคลจะมีความเกี่ยวข้องกับการพิจารณาระดับความเป็นเลิศในวิถีชีวิตของบุคคล ซึ่งคุณภาพชีวิตเป็นเรื่องเฉพาะส่วนบุคคล

จะเห็นได้ว่าการที่ครูจะมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูจะต้องประกอบไปด้วยหลายๆปัจจัยที่รวมกันเข้าอย่างกลมกลืนและมีความเหมาะสม ซึ่งคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อบุคคลและสังคม เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดการสร้างเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อให้ระดับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเพื่อการทำให้นักพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายที่ปรารถนา ดังนั้นครูจำเป็นต้องมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น มีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของสังคม เพื่อที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับครู จากผลการวิจัยพบว่าน้ำหนักองค์ประกอบขององค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบมีความแตกต่างกัน และพบว่าด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครูมีน้ำหนักสูงที่สุด ซึ่งครูจะต้องมีการพัฒนาตัวเองในด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครูให้มากขึ้น เพื่อจะช่วยให้ครูมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูที่ดียิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารและหน่วยงานที่รับผิดชอบ จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่าตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษาสามารถนำไปใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการวัดคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูทั่วประเทศได้และควรมีการพัฒนา ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพครู และสามารถแก้ปัญหาการพัฒนาครูอย่างมีระบบแบบแผน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูให้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งต่อไปควรเป็นการวิจัยติดตามผลการพัฒนาตัวเองของครูเป็นระยะว่าครูมีคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เพื่อใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพครู และสามารถแก้ปัญหาการพัฒนาครูอย่างมีระบบแบบแผน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูให้ดีขึ้น

2. การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยศึกษาเป็นรายกรณี เช่น เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูที่อยู่ในภาคใต้กับภาคตะวันตกว่ามีคุณภาพชีวิตแตกต่างกันอย่างไร เป็นต้น

3. ผู้สนใจควรทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาโมเดลเชิงสาเหตุ เพื่อให้ทราบว่าปัจจัยใดส่งผลต่อคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ได้แนวทางในการแก้ไขคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ดีขึ้น